

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ РОСІЯНІЗМІВ У ТВОРЧИХ РОБОТАХ СТУДЕНТІВ НМУ імені О.О. БОГОМОЛЬЦЯ

Ірина Іваненко,

*кандидатка філологічних наук; доцентка кафедри мовної підготовки Національного медичного університету імені О. О. Богомольця
(м. Київ, Україна)*

Стаття присвячена проблемам вживання росіянізмів у письмових роботах студентів 1-3 курсів НПУ імені О. О. Богомольця. За матеріал для дослідження було обрано есеї, написані учасниками цієї фокус-групи. Детальний огляд письмових робіт показав, що росіянізми присутні в письмовому мовленні навіть тих студентів, які мають високі бали за ЗНО. Поряд із росіянізмами також фіксуються англіцизми. Подібні лексичні одиниці зустрічаються в фрагментах есеїв, в яких учасники апелюють до контенту, представленого в мережі: відеороликів, інтернет-публікацій тощо. Така закономірність дає можливість встановити імовірні джерела засвоєння мовних покручів та в подальшому розробити ефективну стратегію усунення їх.

Ключові слова: *русизми, росіянізми, калька, суржик, мовленнева компетенція.*

The article is devoted to the problems of the use of rossianisms in the written works of students of the 1st-3rd years of the Bogomolets National Medical University. Essays were written by the participants of this focus group were chosen as the material for the study. A detailed review of the written works showed that rossianisms are present in the written speech of even those students who have high scores on the external examination. Anglicisms are also recorded along with rossianisms. Similar lexical units are found in fragments of essays in which the participants appeal to the content presented on the network: videos, Internet publications, etc. Such a regularity makes it possible to establish probable sources of acquisition of language contortions and subsequently to develop an effective strategy for combating them.

Key words: *russism, rossianism, calque, surzhyk, linguistic competence.*

Формулювання проблеми. *Утвердження української мови в усіх сферах життя, в тому числі, в сфері охорони здоров'я є*

пріоритетним завданням для нашого суспільства. І якщо в медіа, культурі, громадському житті цей процес проходить досить легко, то в тих царинах, які передбачають широке використання термінології, українізація провадиться набагато важче. Це пов'язано з різними чинниками, серед яких тривала політика русифікації, штучне зближення української та російської мов, унормування української медичної термінології до російських стандартів та популяризація саме російських досліджень в українських наукових колах. Так, ще донедавна можна було бачити чимало посилань на російськомовні джерела в розробках вітчизняних авторів. Все це, звичайно, навіть сьогодні чинить значний вплив на формування мовної компетенції студентів-медиків. І цей процес є доволі небезпечним. Адже закладання хибних мовних стратегій сьогодні призведе до використання кальки, суржику, нерелевантної термінології у професійному мовленні цих фахівців в найближчі десять років. Це й зумовлює **актуальність** представленої теми.

Загалом питання про використання росіянізмів у медичній термінології в українському науковому дискурсі раніше вже порушувалися. Так, М. Сайко акцентує увагу на цілеспрямованому уподібненні української термінології до російської, зауважує важливість аналізу сучасної медичної терміносистеми та укладання двомовних тематичних словників. Вони, на думку цього автора, дозволять уникнути використання російськомовних джерел для засвоєння наукових доробків німецьких, французьких, англійських дослідників (що відбувалось раніше та спорадично відбувається досі) [6]. О. Дьолог у своїй розвідці розглядає моделі творення термінів та розкриває особливості використання русизмів [1]. У роботі наведено чимало цікавого мовного матеріалу. Л. Томіленко аналізує особливості фіксації русизмів в різних джерелах [8]. Праця фактично розкриває процес зумисного змішування терміносистем двох мов, що до того, за твердженням автора, фіксувалося лише спорадично. Цікавим для розуміння природи русизмів є словник мовних покручів О. Тихого [7].

В останні роки зроблено чимало кроків до відновлення панівного становища саме української мови в сфері охорони здоров'я. Так, було укладено низку словників з оновленою термінологією, якісно модифіковано курси з української мови за професійним спрямуванням. У студентських колективах фіксується зацікавлення до вивчення цієї дисципліни, а також до участі в конкурсах з мови та літератури. Цілу серію методичної та навчальної літератури для студентів було розроблено на кафедрі мовної підготовки (сектор української мови) НМУ імені О. О. Богомольця [4, 5]. Якісні підручники для студентів-українців та здобувачів освіти

іноземного походження було створено й іншими університетами [2, 3]. Всі ці розробки направлені на підготовку майбутнього фахівця. Однак вони мало зосереджуються на аналізі мовної компетенції самих студентів у тому варіанті, в якому вони її мають під час навчання на першому та другому курсах, коли вплив середовища на них ще найбільш помітний. Представлена розвідка має заповнити цю лаку.

Метою цієї роботи є аналіз закономірностей використання росіянізмів у студентських письмових роботах.

За матеріал для представлення цього дослідження було використано роботи студентів I та II курсів, що були подані на I етап Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, який було проведено в НМУ імені О. О. Богомольця в листопаді 2022 року. В межах цього змагання учасникам та учасницям було запропоновано написати есеї про перспективи розвитку освіти в Україні, урахування закордонного досвіду. Журі отримало на перевірку 45 оригінальних текстів. Учасникам змагання було запропоновано написати твір з теми адаптації чужого досвіду в українській системі освіти. Малася на увазі, звичайно, медична освіта, однак переважна більшість студентів пішла по більш легкому шляху і опрацювала тему загально з розкриттям неспецифічних проблем: відсутності бази практики, можливості вибору певних дисциплін та стажування в закордонних установах.

Така специфіка роботи фактично позбавила можливості дослідити саме термінологію. Можна припустити, що студенти були не надто впевнені в своїх знаннях в цій царині, з огляду на курси, на яких вони навчаються. Однак уможливила розкрити важливіший аспект: вживання русизмів в мові повсякденного спілкування студентів. НМУ імені О. О. Богомольця традиційно є одним з лідерів рейтингів за рівнем підготовки абітурієнтів з різних дисциплін. Багаторічні дослідження показують, що українська мова в цьому плані винятком не є: більшість студентів, які вступають в цей заклад вищої освіти, мають високі бали з цього предмету за результатами зовнішнього незалежного оцінювання. Оскільки за умовами проведеного на нашій кафедрі конкурсу в учасників була можливість опрацювати тексти з використанням різноманітних джерел, можна припустити, що ті русизми, які трапились в їхніх письмових роботах, перебувають у цих студентів у так званій «сліпій зоні». Тобто, вони ними не усвідомлюються. Виокремлення таких одиниць з текстів дозволяє розробити кращі стратегії усунення подібних вкраплень.

Загалом можна виокремити такі випадки використання мовних покручів в студентських роботах:

• **Груба калька з російської** («таке велике», «щоденні звичайні витрати») та автоматичні помилки при перекладі («кожен питання» переклад з «каждый вопрос»). Наявність подібних помилок у поданій вибірці свідчить про вживання студентами російської мови в побутовому спілкуванні та може вказувати (принаймні, в одному випадку) на використання ними автоматизованих систем перекладу при роботі над текстами. Опрацювання таких хиб у межах мовної підготовки не викликає великих складнощів. Доцільно підібрати низку вправ та використовувати їх під час викладання тих чи тих тем для кращого запам'ятовування.

• **Контекстуальні помилки.** Сюди відносимо неправильно слововживання тих одиниць, які в українській мові унормовані. Наприклад, чужорідний досвід – за контекстом доцільніше вживання лексеми «сторонній», «замінити» – за контекстом більш доцільно «підмінити», «дворяни» – пряме перенесення з російських реалій замість вживання більш загального – «пани» або «знать». У цьому випадку студент вдається до калькування з російської. Такі помилки важче надаються до опрацювання. Для роботи з ними необхідно розглянути контекстне вживання мовних одиниць, пропонувати вправи з перекладу, на які в межах підготовки фахівців-медиків відводиться вкрай мало часу. В цих випадках доцільно проводити додаткові заняття зі студентами, організовувати гуртки та літературні студії.

• **Використання лексем зі стилістичною метою.** Для передання прямої мови російських політиків («русскаяязычное население»), опису певних історичних та культурних явищ («советська система» – автор зазначає, що зумисне вживає таку лексему замість усталеного «радянська»). В наведених зразках збережена авторська орфографія. В цих випадках слова записують за фонетичним принципом (як чуємо, так і пишемо). Мовні помилки в усіх цих випадках вживаються свідомо. Специфічної корекції вони не потребують, оскільки в академічних роботах наукового стилю студентами не вживаються. Такі лексеми можна з педагогічною метою розібрати на окремому занятті, аби пояснити нюанси їх вживання для зацікавлених. Як і в попередньому випадку, в цьому доцільне залучення здобувачів освіти до роботи тематичних гуртків або літературних студій.

Інших випадків вживання русизмів у студентських роботах не зафіксовано. До уваги свідомо не було взято ті зразки, в яких мають місце орфографічні помилки, але фактично немає калькування. Оскільки набір текстів письмових робіт було здійснено здобувачами освіти на планшетах або ноутбуках, маємо враховувати наявність в текстах хибодруків.

Висновки. У підсумку варто зауважити, що проблема росіянізмів у мовленні українських студентів-медиків сьогодні все ще є актуальною. Так, попри перевагу випадків свідомого слововживання мовних покручів із стилістичною метою фіксуємо помилки контекстуальні, які в більшості випадків перебувають в «сліпій зоні» здобувачів освіти. Деякі її аспекти, як-то вживання кальки, суржику тощо в письмових творчих роботах залишаються назагал непомітними. Аналіз текстів показує, що питома вага таких елементів невелика. Однак впадає в очі інше явище того ж ладу: невмотивоване вживання англіцизмів (креативний замість творчий тощо). Все це говорить про необхідність більш ретельного вивчення проблеми використання іншомовних лексем. Це становить перспективу для подальшого дослідження.

Література

1. **Дьолог О.** Сучасне українське термінотворення: традиції та новаторство. Харків: 2018. URL: <http://repository.hneu.edu.ua.pdf>

2. **Козицяк С. А.** Українська мова (за професійним спрямуванням): навчальний посібник для студентів I курсу 1–2-го медичних факультетів. Запоріжжя: ЗДМУ, 2015. 74 с.

3. **Лещенко Т. О.** Українська мова в медицині: навчальний посібник для самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів МОЗ України / Т.О. Лещенко, Т.В.Шарбенко, В.Г. Юфименко. Полтава, 2017. 332 с.

4. **Литвиненко Н. П.,** Місник Н. В., Сергієнко Т. В., Скибун Н. Д. Основи медичної комунікації: Практику з української мови як іноземної: ч.1 /за ред. проф. Н. П. Литвиненко, 2021. 104 с.

5. **Місник Н. В.,** Мірошніченко О. С., Квіцинська В. В., Ніколаєва О.Ю. **Вивчаймо українську разом – 4: Навчальний посібник для іноземних студентів** / за редакцією проф. Н. П. Литвиненко, 2022. 104 с.

6. **Сайко М. А.** У боротьбі за кожний термін: на шляху до створення німецько-українського медичного словника. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* Сер.: Філологія. 2018 N. 37, том 3. С. 115 – 119.

7. **Тихий О.** Словник мовних покручв. Донецьк: Товариство ім. Олекси Тихого, 2009. 130 с.

8. **Томіленко Л. М.** Русизми (росіянізми) в українській перекладній лексикографії початку ХХ ст. *Мовознавство.* 2017 № 1. С. 71-79.